

DONAT PUTX

PASCAL COMELADE, L'ARGOT DEL SOROLL

Empúries

Donat Putx

Pascal Comelade,
l'argot del soroll

Editorial Empúries

Barcelona

Primera edició: gener del 2021

© Donat Putx, 2021

© pel plec de fotos, Claudia Comelade

© d'aquesta edició: Edicions 62, s.a.

Editorial Empúries

Diagonal, 662-664 – 08034 Barcelona

info@grup62.com

www.editorialemipuries.cat

Fotocomposició: Moelmo SCP

DIPÒSIT LEGAL: B. 21.265-2020

ISBN: 978-84-17879-45-7

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats

ÍNDEX

Montpeller de les Forxetes, 11

Records de Sildàvia (13), *Estius catalans* (17), *Aquí Ràdio Andorra* (20), *L'efecte Memphis Slim* (24), *Cantautors a taula* (26)

Talgo i garrot vil, 32

Orgies i dioptries (34), *Indústria*, 151 (36), *L'últim cabaret* (39), *Un final amarg* (42), *Cant miner* (44)

Comelade electrònic, 47

Ei, John Cage! (48), *Radical repetitiu* (51), *Europe Car* (55), *Música per correspondència* (61), *Un pianet al bus* (63)

Saigon – París – Gràcia, 67

Bel canto (69), *El mètode Comelade* (73), *Can Pere 1 - McDonald's* o (77), *Plaça del Sol* (80), *Camp base* (83), *Primitivisme* (86), *33 bars i 4 roses* (91)

Raggazin' Vernet, 93

Topografies (96), *Un pas endavant* (98), *Realpolitik* (101), *Qüestió d'espina* (103), *Música degenerada* (105), *Pas de rosca* (107), *Love too PJ* (109), *El gran salt* (113), *Wyatt postal* (115), *Alquímia freda* (119)

Interludi oriental, 121

Erik Haiku (122), *Jerarquia* (125), *Uns tals Pascals* (127)

Serenata a Ceret, 130

L'any galàctic (133), *Ànima i oxigen* (136), *O sole mio* (138), *Psicosi i entrebanc* (139), *Rock'n'toys* (142), *Senyera i Palau* (146), *La manera més poètica* (149), *Paraula de groupie* (155), *Frenètic Rimbaud* (158), *Última Bel Canto* (159), *Evolució* (162)

Riff & tenora, 167

Truita de somnis (168), *Espanyes endins* (171), *Coblisme* (174), *Primavera tenorista* (178), *Mosques de mar* (180), *Elogi dels perepunyetes* (183), *El no-last waltz* (185), *Iogurt elèctric* (190), *Grans formats* (194), *Muzak Futur* (197)

El país revulsista, 200

Rugbistes del Pakistan (202), *Art nou, art de lluita* (204), *El típic pop* (206), *Nins i pelleguets* (208), *Ball minimal* (211), *França i els francesos* (213)

Tramoia i pantalla, 217

Crims amistosos (218), *Els queixals del rossinyol* (220), *Sioux i cargols* (226), *Ubú i els diamants* (229), *Gran pantalla* (233), *Lluna acadèmica* (237), *D'Holanda al Bulli, amb un funeral entremig* (242)

Arts gràfiques, 245

República dels Encantats (246), *El pinzell solista* (251), *La connexió Fillols* (254), *Maria Dos* (257), *Despintura zen* (261), *Jocs al galliner* (263)

Epíleg: Lletres patafísiques, 267

Purrinyini lament (271), 'El triangle' (272), 'Swing' (273),
'Contribució a la rehabilitació de Mr. Igor Wagner' (273),
'Proves incontrovertibles de la invenció empordanesa del
jazz' (275), 'Instruccions d'ús del pianonanisme' (277),
'Guerra als putrefactes' (282), 'Awopbopaloobopalop-
bamboomalbertpla' (284)

Discografia, 287

Índex onomàstic, 305

Agraïments, 317

MONTPELLIER DE LES FORXETES

Observant-lo a l'escenari, podem pensar que Pascal Comelade és un home esquerp, per no dir empipat. Quan s'acaba el concert no es mou del racó esquerre del prosceni. S'aixeca amb parsimònia i saluda el públic de manera continguda. Sense eufòria ni exuberàncies, sense aquells somriures radiants que molts músics dibuixen sempre que poden. En la conversa ocasional, la cosa no varia gaire. És interlocutor de frases concises i de silencis llargs que, de vegades, poden resultar desconcertants.

Tractat en la distància curta, però, la sensació és tota una altra. Quan cau un primer mur —que molta gent atribueix a una timidesa que el propi interessat desmenteix—, coneixem el Pascal xerraire i apassionat. L'amfitrió generós, dotat d'un fenomenal sentit de l'humor que, de fet, ja s'intueix repassant títols de temes seus com «A Tomboctou sans mariachis», «Sardana dels desemparats» o el sublim «Spinoza was a soul garagist».

Hi va haver una època en la qual Pascal Comelade feia circular currículums *oficials* on s'assenyalava que havia nascut a Sant Feliu de les Forxetes, població que alguns autors internàutics situen a França, mentre que uns altres —igualmente erudits— afirmen que

és a Espanya. La veritat és que Sant Feliu de les Forxetes no existeix, o només existeix en la imaginació del nostre protagonista.

Per contra, és un fet demostrat que Pascal Comelade va néixer un dia. En concret, el 30 de juny de 1955 a la ciutat de Montpeller, com a segon fill del matrimoni format per Pere Comelade (Perpinyà, 1929-1987) i Eliana Thibaut (Rigardà, Conflent, 1928). El seu germà gran, Jaume, havia nascut un parell d'anys abans a la capital del Rosselló, on actualment fa de metge.

Què hi feien, els Comelade, vivint en terres occitanes? «Després del batxillerat —explica en Pascal— el meu pare havia obtingut una beca per estudiar Medicina a Montpeller, que en aquella època tenia l'única facultat del sud de França». La seva mare, que havia fets els estudis a Tolosa, treballava en una escola d'ensenyament tècnic per a noies. «Feia classe d'una assignatura que es deia *Enseignement ménager* [Economia domèstica]. Era la França dels anys cinquanta. La França del general De Gaulle», contextualitza.

La família va passar els primers dos anys de vida d'en Pascal en un pis de la plaça Candolle, que ve a ser «com l'equivalent a la plaça del Raspall de Gràcia. És la zona dels gitanos de Montpeller, on hi viuen les mateixes famílies que trobes a Barcelona, a Perpinyà, a Arle o a Marsella. En aquesta plaça hi havia els Baliardo, la família del famós guitarrista Manitas de Plata». La comparació amb la plaça del Raspall no és gens forçada. Als anys vuitanta, quan va residir a Gràcia, Comelade va poder constatar connexions

molt interessants entre la seva ciutat natal i Barcelona. «Vaig descobrir que l'argot que fèiem servir els joves de Montpeller al carrer i a l'escola era el vocabulari dels gitanos catalans. Per exemple, la paraula *carrincló*, que tota la vida havíem fet servir. O el verb *halar*. Nosaltres també ho dèiem: *on va jaler*... Fèiem servir *atxallar* per marxar, i de la benzina en dèiem *mol*, que és la paraula que els gitanos de Gràcia fan servir per dir vi. Després, l'Enric Casasses em va ensenyar el *Vocabulari gitano-català* d'en Juli Vallmitjana i encara vaig trobar més similituds».

Records de Sildàvia

Lògicament, Pascal Comelade no conserva cap record d'aquell període a la plaça Candolle, perquè era pràcticament un nadó. Però ja en té algun del següent habitatge que va ocupar la família. Era un apartament a l'hospital psiquiàtric de Montpeller, on el seu pare —neuropsiquiatre especialitzat en el tractament de l'epilèpsia— tot just estava acabant l'especialitat: «En tinc alguna imatge difusa. La d'un intern que tocava l'harmònim. I la del primer plat que sempre ens donaven al refectori: mortadel·la. Me'n recordo de l'harmònim, de la mortadel·la, i que al costat de l'hospital psiquiàtric hi havia la cort de porcs més gran del sud de França».

En algun moment dels primers seixanta, hi va haver el tercer i definitiu trasllat. Els Comelade van fixar el seu domicili al carrer Émile Zola, no gaire

lluny del parc de Peyrou. «Era un lloc molt sorollós. Hi havia molts cotxes, i una parada d'autobús a davant de la porta de casa. Per això, en algunes de les meves primeres gravacions se senten frens de bus, un motor que arrenca...». En aquest indret hi havia l'habitatge familiar i la consulta del doctor Comelade, que compaginava l'activitat privada amb la feina a l'hospital públic on s'havia format.

El Montpeller de la infantesa de Pascal era una ciutat amb una forta presència de catalans que havien fugit de l'urpa franquista. «Aquests expatriats formaven part de la vida quotidiana: l'espardenyer, el perruquer... tots eren catalans, exiliats catalans, i els clients també. Hi havia una diàspora catalana impressionant». Amb tot, la petjada catalana a Montpeller ve de molt més lluny, com li agrada emfatitzar amb aquest exemple: «Hi ha un carrer que es diu *Rue du Carré du Roi*. Això ho pots traduir com a *carrer del Quadrat del Rei*, però en realitat és l'antic carrer del Rei. Són coses que queden de la presència catalana a la ciutat, que va estar vinculada a Catalunya durant un segle i mig fins al 1350».

Al pis del carrer Émile Zola no hi havia tele. En Pascal ho remarca amb cert orgull. Encara en l'actualitat, és força refractari a plantar-se davant d'aquest aparell, tot i que no n'abomina del tot. Mentre elaboràvem aquest llibre, vam compartir la retransmissió de la final de l'Eurocopa de futbol de l'any 2016 entre França i Portugal. Els peninsulars van guanyar aquell matx, cosa que d'altra banda no va entristir gens ni mica el nostre protagonista.

A casa dels Comelade compensaven l'absència de la *caixa tonta* amb l'amor pel paper imprès. «El meu pare tenia molt sentit de l'humor. Als seixanta estava subscrit a la revista *Hara-Kiri*, que era l'apoteosi de l'humor negre, en l'estela d'escriptors francesos com Alphonse Allais, Alfred Jarry o Pierre Dac. En aquesta revista, que no era gens *underground* perquè es venia al quiosc, hi havia fotomuntatge, text, còmic...». A la biblioteca familiar també hi havia obra d'autors com Raymond Queneau, Boris Vian, i moltíssims volums de la famosa col·lecció de novel·la policíaca *La série noire*, de la qual el músic és un fan declarat.

Quan va ser més grandet, va començar a bussejar per l'abundant literatura científica del seu pare. «Hi havia bastants llibres sobre l'art psicopatològic, i a partir d'aquí vaig interessar-me per l'art brut, un concepte que fins als anys vuitanta va tenir un sentit molt clar. Són pràctiques creatives d'individus solitaris, alienats, bojós o marginals. Gent fora de totes les referències, les postures o les teories vinculades al món de l'art, i sense relació amb els codis oficials de la cultura. Actualment fins i tot hi ha galeries d'art brut, però tot plegat no té res a veure amb el concepte original. El concepte precís de l'art brut m'ha preocupat molt durant dècades, i la seva relació amb la música també». Conscients d'aquesta inquietud, l'any 1998 els organitzadors del Festival de la Bâtie de Ginebra van convidar Pascal Comelade a fer un concert emmarcat en el context d'un cicle dedicat a la música i l'art brut. Al cartell també hi havia Daniel Johnston,

un extraordinari cantautor dels Estats Units que va conviure amb l'esquizofrènia fins al dia de la seva mort, el 2019. «Vam coincidir un parell de dies. La seva conversa era: “*Hey, man, do you like rock and roll? Have a cigarette?*”. En aquella època jo fumava puros, i el primer dia que em va demanar tabac n’hi vaig donar un. Però resulta que tenia prohibit fumar. El seu pare, que era a la furgoneta amb nosaltres, es va empenyar molt».

Pel que fa a discos, l’apartament familiar de Montpeller no estava gaire assortit: «El pare escoltava una mica de música el diumenge. Tenia uns quants discos de jazz, i deu ser per això que a mi no m’agrada el jazz, encara que li he d’agrair que no tingués gairebé res de cançó francesa... També tenia discos del que a l’època s’anomenava música folklòrica, i que ara en diríem músiques del món. En aquell moment, el Partit Comunista francès editava la col·lecció *Le Chant du Monde*. Recordo un disc petit que es deia *Chants et danses de la Yougoslavie*, amb una estètica i uns textos totalment estalinistes». D’aquí ve que, a la llarga, en Pascal titulés una compilació de la seva obra *Danses et chants de Syldavie*: «Era una broma i un homenatge a aquesta col·lecció, perquè jo vaig descobrir les músiques del món gràcies a *Le Chant du Monde*».

Montpeller és el bressol físic —i, a partir dels anys setanta, també artístic— de Pascal Comelade. Amb tot, l’epicentre de la seva memòria d’infantesa és uns quants quilòmetres més al sud: al Rosselló i al Conflent, on passava les vacances amb els avis Thibaut,

i també frontera avall viatjant amb el cotxe familiar. «El meu pare —diu— era un gran fumador. Cada dia cremava tres o quatre paquets de tabac negre Gauloises. Tinc molt present la imatge de les vacances en cotxe per Catalunya, Aragó i Andalusia amb l'olor de la cigarreta. La Gauloises no era una marca qualsevol, als anys seixanta. Era el Rolls Royce de la cigarreta». A banda de gran fumador, el doctor també era un conductor consumat, ja que segons recorda el seu fill petit les distàncies no l'espantaven: «Els plans eren del tipus sortir de Montpeller a primera hora i dormir a Sevilla. I l'endemà, cap a Màlaga. Aquests viatges per tot Catalunya i per Espanya —reflexiona— segurament expliquen la meua afecció al món ibèric. De petit i d'adolescent, el meu paisatge de vacances no és ni París, ni França, ni Europa. És el sud».

Estius catalans

Comelade és una grafia afrancesada de Comalada, un cognom molt freqüent al Vallespir i l'Alt Empordà, que també trobem transcrit com a Comalade, Comelada, Cumalada o Cumalade. La branca a la qual pertany en Pascal és de la Plana del Rosselló des de finals del segle XIX. «El meu avi va néixer a Cervera de la Marenda, perquè el seu pare s'havia casat amb una noia d'un poble del Conflent, Marqueixanes, i es van instal·lar allà. Però els orígens de la família són a Bonpàs, que és al costat de Perpinyà». Aprofundint en l'arbre genealògic, ha trobat parents

llunyans que van morir al front durant la Primera Guerra Mundial.

Quan en Pascal era petit, els seus avis de part de pare —«gent molt humil», remarca— vivien a la perifèria de Perpinyà. Es deien Lucien Comelade i Marcelle Parayre. «La veritat és que no en tinc gaires records, d'ells. Només de l'àvia, que era una dona molt de poble. Tinc present un viatge en autobús des de la carretera de Tuïr, on vivien, fins al centre de Perpinyà. Cada persona que pujava la coneixia: “Com esteu?”, “Com va el petit?”, “La família bé?”». Sempre en francès, això sí: «Als pobles era diferent, però als anys seixanta sentir parlar en català a Perpinyà ja era difícil. Bé, al Mercat Central sí que es parlava més en català. Ho recordo perquè jo tenia una tia que hi treballava i l'anàvem a veure a la parada».

Per la banda dels Thibaut, la crònica familiar adquireix perfils gairebé novel·lescos. «L'avi de la meva mare era un nen abandonat. El van trobar en un camí entre la Cerdanya i el Conflent, i li van posar Thibaut com li podrien haver posat de qualsevol altra manera. Simplement era un cognom molt freqüent a la França del segle XIX». Hi ha més llum, però, quan ens fixem en el nom de la família de l'àvia materna d'en Pascal, Falgueres, originària de Vernet, al Conflent.

Amb els avis Pau Thibaut i Elisa Hild-Falgueres la relació era molt intensa, ja que quan s'acabava el curs escolar en Pascal i el seu germà gran se n'anaven a viure amb ells a Perpinyà. «Tots dos eren mestres. Ell havia començat a treballar a la Cerdanya, i quan

jo era petit ja estava jubilat. Havia acabat la seva carrera com a director d'una escola a Perpinyà. L'àvia era mestra a Aiguatèbia, justament al centre on van fer aquella fotografia famosa on es veu pintat a la paret: *soyez propres, parlez français* [sigueu nets, parleu francès]. A Montpeller jo anava a l'escola pública, i mai vaig tenir problemes amb els estudis, perquè els tenia a ells com a referents. Cada dia fèiem un dictat. Tinc una part educativa molt forta per part de l'avi, però sense l'aspecte monacal. Tot era divertit, com un joc».

A part dels dictats, Pau Thibaut també donava algunes lliçons de vida al petit Pascal: «A la meva infantesa, Montpeller representava l'escola i Perpinyà el carrer. El meu avi era un aficionat al carrer, un *peatonal radical*. Ell em va ensenyar la pràctica de la ciutat, a caminar per aprendre a descobrir els cinquanta mil detalls d'una ciutat. I aquesta cultura encara m'és útil avui en dia. L'he fet servir tota la vida, ja sigui a París, a Barcelona o a qualsevol altre lloc». Junta-ment amb les sessions de cinema —«hi anàvem un parell de cops per setmana, sempre a veure *westerns*»—, de la relació amb l'avi Pau també en recorda els viatges amb tren «a Puigcerdà i sobretot a Figueres, on dinàvem al Motel de l'Empordà. Tinc ben viva la imatge del restaurant al costat de la carretera».

Molt sovint anaven a la casa que els Thibaut tenien a Vernet, un habitatge que Pascal Comelade acabaria heretant, i en el qual va viure a la dècada dels noranta. També va heretar la mandolina de l'àvia Elisa, que encara conserva, i que ens posa sobre la pista

dels antecedents musicals familiars. «A Vernet hi tenia dos oncles carnisers, els germans Alfons i Galdric Falgueres, que també eren músics. Tenien la cobla Falgueres. L'Alfons, que era el director, tocava la tenora, i en Galdric alternava el contrabaix i el violí». Cap d'ells tenia estudis musicals: «Sempre m'ha impressionat, això. Uns carnisers que no sabien llegir ni escriure música i que tenien una cobla». També hi havia Joan Gumbau, un cosí de la seva mare que vivia al Pertús. «Era músic de carrer i de plaça, de *ball de patacada*, que se'n deia. I conductor d'autobús: feia la ruta entre el Pertús i Perpinyà. Ell tocava l'acordió, actuava en ateneus i cases de jubilats al Pertús, i sobretot a l'Empordà, a la Jonquera i Darnius. Era molt simpàtic, un boletaire acordionista de bar». En Pascal, per cert, tampoc sap llegir ni escriure música, cosa que no li ha impedit professionalitzar-se ni fer una carrera musical sòlida i reconeguda a Europa i més enllà.

Aquí Ràdio Andorra

L'herència musical rebuda per la banda dels Falgueres dibuixa un imaginari —la cobla, el ball popular...— que casa força amb la personalitat artística de Pascal Comelade. Però ni aquests parents ni la modesta col·lecció de discos del seu pare són els màxims responsables del virus melòman que el va atacar quan encara era ben petit. Tot i que les fresses dels envelats i les pistes dels autos de xoc també formen part inelu-

dible de les seves referències musicals dels seixanta, el gran contagi va arribar per via hertziana. A partir dels deu anys d'edat, cada dia quan tornava d'escola s'enganxava al *hit parade* de la seva emissora preferida, que era Ràdio Andorra.

Sorprèn —i fa una mica de gràcia— que el petit Pascal triés una antena tan domèstica per posar-se al dia de les novetats musicals, però pel que explica era la millor opció del moment. «Cal fer un homenatge a Ràdio Andorra —assevera—, perquè als anys seixanta era la número u al sud de França, i de vegades a tot l'Estat francès». Mentre que les estacions oficials del país només emetien música clàssica, jazz i varietats, la llista d'èxits de l'emissora pirinenca contemplava la fèrtil escena del rock and roll anglosaxó. La influència andorrana va durar fins a mitjans dels setanta, «quan el govern francès va permetre l'obertura de les antenes a Ràdio Montecarlo i Ràdio Luxemburg», precisa.

Ben aviat, Pascal Comelade va començar a donar ús a la gramola familiar amb els *singles* que es comprava quan podia. «Tota la família i els amics sabien que, com a regal, jo volia un disc petit, o cinc francs per comprar dos discos petits». No recorda el primer *single* que va adquirir, però sí que té perfecta consciència del primer LP que li va caure a les mans: «Era l'*Electric Ladyland* d'en Jimi Hendrix. Me'l va regalar el meu cosí». S'havia desfermat una passió per la música irreversible, que defineix com «un laberint integral. Vaig començar a comprar discos quan encara era un nen, i fins avui. És una obsessió, una obsessió

compartida amb milions de persones a tot el món». Certament, la seva addicció no té aturador. En Pascal és client habitual, compulsiu, d'encants i de botigues de segona mà, on ha adquirit centenars de *singles* i EPs de rock de garatge, sobretot nord-americà. La col·lecció fa patxoca, i la conserva al seu estudi —no gaire lluny del piano de quart de cua amb el qual compon— en un moble fet expressament per l'esposa del músic, la Marie.

El disc petit era el format d'iniciació ideal per al jove Pascal, que des de molt aviat procura escoltar de tot, des del blues —«la primera música que em va agradar de veritat», assenyala—, fins a Bob Dylan o Led Zeppelin. Som al segon tram dels anys seixanta, quan The Beatles encara estaven en actiu. «Tenia el *Revolver*, el *Sgt. Pepper's...* i el *White Album*. Del *Sgt. Pepper's...* n'he parlat sovint perquè em sembla molt interessant el sistema de gravació que va fer servir el productor, en George Martin. Però no puc dir que fos un gran fan dels Beatles. I dels Rolling Stones, tampoc... Recordo el primer dia que vaig sentir *Angie* per la ràdio. Jo era al quarto de bany, i vaig pensar: "hòstia, què és aquesta merda? El rock and roll s'ha acabat!"».

De mica en mica, les preferències musicals de Pascal Comelade es van anar inclinant per la part més esmolada del rock and roll. «M'agradaven grups com MC5. De fet, n'era un fanàtic total. El dia que em vaig comprar el single de *Kick out the jams*, el vaig estar escoltant tota la tarda amb el tocadiscos de plàstic que tenia». Però la revelació més impor-

tant va ser la descoberta de Captain Beefheart and His Magic Band, el grup liderat per Don Van Vliet, a qui en Pascal es refereix com *el Capità*. «Va ser un impacte molt violent —revela—, no tant per la veu del Capità, que en el fons és una imitació d'en Howlin' Wolf, sinó pel joc de guitarres del grup. Et parlo sobretot del primer disc [*Safe as milk*, 1967] però ho podem fer extensiu a la resta. Jo tinc tota la discografia del Capità».

Quan les cançons de Captain Beefheart van conquerir la seva ànima, admet que va quedar desconcertat. «Escoltava moltes altres coses, i tot era rock and roll, però allò era totalment diferent. Hi havia una manera d'entendre i practicar la música diferent. I en aquell moment tenia pocs referents, no va ser fins més tard que vaig comprendre que tot venia del blues. Ho vaig intel·lectualitzar, tot i que amb el pas del temps he arribat a la conclusió que intel·lectualitzar la música és un error».

La proposta de Captain Beefheart, continua en Pascal, «és com el rockabilly: hi trobes la manera més directa i instintiva de fer música. I és igual si aquest instint és rock and roll, és rumba o és una altra cosa. L'important és que expressa la manera més humana de practicar la música. És quan un músic s'abona a aquest aspecte de l'ofici que resulta més interessant. Et parlo del Capità i del rockabilly com podria parlar-te d'en Glenn Gould i de l'Erik Satie. O d'en Camarón, en Bambino, en Sisa... L'important és la guspira, el moment que salta la guspira. I això no té res a veure amb el gènere musical, amb la tèc-

nica, amb la velocitat o amb el bagatge intel·lectual», conclou.

L'efecte Memphis Slim

La ràdio i el tocadiscos van apuntalar, en el cas de Pascal Comelade, el desig de ser músic. El traspàs d'aquest Rubicó va coincidir, com passa habitualment, amb l'adolescència. «A partir dels setze anys vaig descobrir la ciutat, el bar, el futbolí, el tabac, l'amor...». Noves experiències i una altra mirada sobre la vida que també es va estendre a la música, ja que «vaig passar de consumidor de discos a comprar-me una guitarra». La seva primera experiència amb les sis cordes, però, va ser més aviat efímera. Amb uns amics de Palavàs, un poble costaner al costat de Montpeller, van muntar un trio de versions de Creedence Clearwater Revival. «Eren dos germans molt entusiastes, *pied-noirs* italians. Jo era el guitarrista rítmic, però només vam fer un o dos concerts». Ni en aquell moment de la seva vida li va passar pel cap ser el cantant del trio: «Mai he tingut aquesta idea. Des del principi m'ha preocupat el concepte de l'espectacle i de la representació del músic a escena. De molt jovenet ja pensava que hi havia d'haver una línia que no seguís sistemàticament aquesta escala de valors del cantant-estrella i tot el que se'n deriva. Segurament per això vaig acabar a la música instrumental», apunta.

Quan en Pascal va decidir provar de fer música pel seu compte, Montpeller era un indret més aviat

gris pel que fa a concerts de gèneres populars. «Hi havia una o dues actuacions cada any al teatre municipal i para de comptar», diu. En una d'aquestes ocasions excepcionals, va arribar a la ciutat el *bluesman* nord-americà Memphis Slim. El pare d'en Pascal, aficionat al jazz clàssic, se'l va endur a l'actuació. «Estava organitzat per un club de jazz, de manera que primer va sortir a l'escenari un senyor fent una explicació teòrica de la música que sentiríem aquella nit, d'on venien el blues i el boogie-woogie, etcètera. Per un moment vaig pensar que a la sortida ens farien un examen».

El cas és que l'actuació de Memphis Slim li va remoure coses molt profundes: «Va ser tota una revelació. Vaig quedar totalment fascinat per la seva manera de tocar, per la part física del pianista de blues, que no té res a veure amb la manera com toca un pianista clàssic». L'impacte va ser tan fort que en Pascal li va dir al seu pare que volia un piano. «En va comprar un al *mercat de l'encant*, un piano de paret de tercera mà impossible d'afinar». Decidit a fer sonar aquella andròmina, es va apuntar al Conservatori de Montpeller, però se'n va penedir molt aviat: «Només hi vaig anar un dia. És com quan comences un llibre i després de llegir la primera frase, dius: "hòstia, no m'agrada gens, deixo el llibre". Al Conservatori em va passar el mateix, i no hi vaig tornar més. Deien que havia de fer solfeig, però jo volia anar directament al combat».

Tot i això, en Pascal no va aprendre a dominar l'instrument per ciència infusa, ja que va rebre algu-

nes lliçons per part d'un pianista d'orquestra de ball, el nom del qual no recorda. «Era més gran que jo, potser tenia 25 anys. Ell em va ensenyar els rudiments del piano... i fins aquí».

Cantautors a taula

L'any 1999, el grup rossellonès Blues de Picolat publicava l'àlbum *Carrer de l'Àngel*. Pascal Comelade hi va fer una participació instrumental al tema «Petit manifest del timidisme», però en aquest moment ens interessa més una altra cançó del disc, «Els bons amonestaments de la tia Eliana». Amb lletra de Joan-Lluís Lluís, la peça en qüestió elogia les qualitats culinàries d'Eliana Thibaut, la mare d'en Pascal. Tots els que han tastat la cuina de la senyora Eliana asseveren que és extraordinària, una qualitat que sembla venir de família, ja que segons recorda Comelade les habilitats en aquesta matèria de l'àvia Elisa també eren excepcionals: «Encara me'n recordo. S'estava dies i dies a la cuina per elaborar uns àpats sublims». La mare i l'àvia d'en Pascal no són els seus únics ancestres amb talent pels fogons: «La meva mare també tenia una tia que era la cuinera de l'arquebisbe de Perpinyà. Feia cuina burgesa rossellonesa, que és molt semblant a la cuina francesa clàssica pel que fa a tècnica, cultura i dificultat». Ell mateix ha heretat habilitats en aquest sentit, tot i que en els darrers anys ha perdut pistonada: «Als noranta treia bastant bé els arrossos i el suquet de peix, però com

que soc una mica gandul he anat perdent la tècnica», confessa.

Eliana Thibaut, que en l'actualitat viu a Perpinyà, és autora d'una gran quantitat de llibres gastronòmics tant en francès com en català. Entre d'altres aspectes, ha destacat pel seu treball de recuperació de la cuina tradicional de la Catalunya Nord i per la divulgació de la cuina medieval dels Països Catalans. Entrevistada per Aleix Renyé al diari *El Punt Avui* el gener de 2015, explicava que va ser Josep Maria Batista i Roca, bon amic dels Comelade i hoste habitual de la família quan visitava Montpeller, qui la va animar a escriure el primer llibre de receptes. L'obra posterior l'ha fet mereixedora de guardons i reconeixements a una i altra banda de la frontera, com ara el Premi del Patrimoni Culinari del Ministeri de Cultura francès, o la Creu de Sant Jordi.

Eliana Thibaut també va ser amiga de Manuel Vázquez Montalbán. En Pascal explica que, a finals dels vuitanta, la seva mare va organitzar un sopar en un restaurant de Perpinyà. El menú: una recepta atribuïda a Pepe Carvalho, el detectiu protagonista de les novel·les policíiques de l'escriptor barceloní. «Era un porc farcit amb sorpresa final. Capes i capes de carn farcida, fins a arribar a una oliva amb anxoves. A mi em va tocar seure al costat d'en Vázquez Montalbán, que em va explicar que havia tornat de Cuba feia poc. Em va regalar un puro i em va dir: "això és un present ideològic"».

Com veurem tot seguit, l'excel·lència culinària de la seva mare és part important de la cadena de casua-

litats i causalitats que van conduir en Pascal cap a l'ofici de músic. L'altra baula de la mateixa cadena té a veure amb l'activisme polític i cultural del seu pare. «Ell —comenta— pertanyia a la generació anterior al maig del 68, i per tant tenia una visió política molt dels anys trenta: una visió catalanista i d'esquerra que estava molt a prop d'Estat Català. Tenia gairebé una obsessió amb Catalunya i els Països Catalans. En parlava constantment: al dinar, al sopar, a tota hora». En Pascal reconeix que el punt de vista del senyor Pere sobre la qüestió catalana l'ha condicionat en alguna mesura. «M'ho va fer notar en Joan Ollé un dia que xerràvem d'aquestes qüestions. Jo li parlava d'en Francesc Pujols, de la Catalunya anterior a la Guerra Civil, de les bones èpoques del Paral·lel... I ell em va venir a dir que tenia una visió de Catalunya entre l'idíl·lic i l'ideal, que li parlava de coses del segle passat, o fins i tot de l'anterior. Potser sí que en part és així», admet.

El compromís polític del doctor Comelade abraçava molts àmbits. Sense tenir-ne el carnet, va ser company de viatge dels comunistes francesos, encara que després dels fets d'Hongria del 1956 se'n va desvincular. Va presidir durant un temps la secció de Montpeller del MRAP (Moviment contra el Racisme, l'Antisemitisme i per la Pau), i després del cop del general Pinochet (1973) va treballar per la millora de les condicions de vida dels exiliats xilens que vivien a Montpeller. «Va ser políticament actiu fins al final. L'últim any de la seva vida —recorda en Pascal— encara feia viatges a Perpinyà per assistir a les reunions de la Unió

per a la Regió Catalana, una entitat que proposava que Catalunya Nord tingués un departament propi, desvinculat del Llenguadoc».

A banda del ja esmentat Batista i Roca, Pere Comelade tenia amistat amb Josep Maria Corredor i Pomés —escriptor i secretari particular de Pau Casals— i el poeta Jordi Pere Cerdà. A partir de 1967, es va implicar en la reconstrucció de L'Alzina, la històrica associació dels estudiants catalans a Montpeller. En aquesta segona etapa de vida, l'entitat es dedicava a organitzar concerts de cançó catalana a la Universitat, cosa que va posar en contacte un jove Pascal amb artistes com Lluís Llach, Maria del Mar Bonet, Francesc Burrull...i, una mica més endavant, Ovidi Montllor.

Eren els anys del recital amb la guitarra, la cadira, la justificació de cada cançó. I també era el temps dels sopars postconcert multitudinaris a casa de la família Comelade, on els artistes assaborien els esplèndids plats que preparava la senyora Eliana. «A França i a Montpeller, deixant de banda la diàspora catalana, tots aquests noms eren totalment desconeguts. Era impossible, l'endemà a l'escola, presumir amb els teus amics explicant que aquests cantants havien sopat a casa teva», explica. Però encara que no en pogués *fardar*, sempre que els seus pares l'hi permetien s'apuntava a aquests àpats d'esperit distès en els quals, com no ens ha d'estranyar, es parlava sobretot de política.

Han passat molts anys, però Lluís Llach recorda perfectament aquells dies. «A partir de l'any 1969

o 1970 —comenta el cantautor—, en el camí cap a París amb un Sis-cents o un Vuit-cents cinquanta, anàvem fent parades, perquè no hi havia autopistes ni res de tot això. La primera parada era a Perpinyà, a casa d'una dona meravellosa que es deia senyora Gual.* La segona era a casa d'en Pere Comelade. Ens havíem conegut en un recital que havia organitzat a Montpeller i havíem fet amistat. De manera que sempre que pujàvem a París, paràvem a Montpeller, hi hagués concert o no». En Pascal tenia tot just quinze o setze anys, però ja va cridar l'atenció de Llach: «Era un nano que el veies molt especial, una mica com la música que va fer després. Tot aquest món seu tan particularíssim ja el tenia quan era petit. Ho dic per la seva manera de fer i comportar-se, la seva capacitat d'observació, aquella mirada estranya que veus que t'escruta...».

Les visites de Lluís Llach i el seu equip al pis del carrer Émile Zola es van anar fent cada vegada més freqüents. «Potser hi vam estar vint o vint-i-cinc vegades», calcula Llach. «En Pere Comelade —continua— era una personalitat. Era un home amb faccions anguloses i molt prim, cosa que tenia molt mèrit amb una dona que cuinava tant i tan bé com l'Elia-na». Al seu costat, «l'Elia-na era el cantó dolç. Així com al pare se'l veia l'*auctoritas* de la casa, la mare era una senyora afable. Una dona molt forta, però

* Llach es refereix a Rita Casals de Gual, que va renovar i promoure els balls tradicionals de Catalunya Nord amb l'Esbart Dansaire del Rosselló, creat l'any 1960.

molt suau de formes. En Pere semblava eixut encara que no ho era, i ella era tot el contrari. Complia el paper de *mater familias*. Servia la taula, feia la cuina... però l'interessant és que darrere de tot això no hi havia un aspecte de submissió, sinó un aspecte creatiu».

Als tiberis amb cantants del Principat que es feien a casa seva, Pascal Comelade va empatitzar sobretot amb Lluís Llach i Enric Barbat, que recorda com a gent especialment divertida. Però el que més destaca d'aquelles vetllades és que «per primera vegada vaig conèixer tot el que implica realment el món de l'espectacle. Tenies el cantant a casa, al teu costat, lluny de l'escenari. Però també hi havia l'equip tècnic, el mànager, tota la gent que envoltava la *vedette*». Aquell primer contacte amb l'ofici determinaria, en gran part, el seu futur com a músic professional.